

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์พืชที่ 22 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปีการเพาะปลูก 2548 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร เพื่อประมาณการสมการการผลิต ทำให้สามารถวิเคราะห์และเปรียบเทียบถึงประสิทธิภาพทางเทคนิคและทางเศรษฐกิจของการใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ ที่ใช้ในการผลิต ตลอดจนศึกษาถึงต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตและปัญหาและอุปสรรคในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร โดยการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เป็นสมาชิกแปลงขยายพันธุ์ของศูนย์ฯ ทูกราย จำนวน 70 ราย สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1.1 สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

การศึกษาสภาพทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร พบว่าอายุและระดับการศึกษาสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิไล, 2545 คือมีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาในระดับอ่านออกเขียนได้ มีความเข้าใจและตั้งใจปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การดำเนินงานที่ศูนย์ฯ กำหนด เกษตรกรส่วนใหญ่ทำนาเป็นอาชีพหลักและทำอาชีพอื่น ๆ เสริมรายได้ สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการผลิต การสำรวจพื้นที่จัดทำแปลงได้แยกตามการถือครอง ได้ 4 ประเภทคือ พื้นที่ของตนเอง พื้นที่ไม่เสียค่าเช่า พื้นที่เช่า และพื้นที่ของตนเอง+พื้นที่เช่า พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่เป็นของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อรสา, 2532 ที่แบ่งลักษณะการถือครองที่ดินเป็น 3 ประเภทคือ เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด เป็นเจ้าของบางส่วนและเช่าบางส่วน และเป็นที่ดินเช่าทั้งหมด และผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเองเช่นกัน

เกษตรกรใช้ทั้งแรงงานครอบครัวและแรงงานจ้างในการผลิต โดยใช้แรงงานครอบครัวในการกำจัดศัตรูพืชมากที่สุดและใช้แรงงานจ้างในการเก็บเกี่ยวและขนส่งมากที่สุด

เกษตรกรมีรายได้ทั้งหมดของครอบครัวอยู่ระหว่าง 50,000-100,000 บาทต่อครอบครัวต่อปี ซึ่งใกล้เคียงกับผลการศึกษาของ ก้องกษิต, 2546 ที่พบว่าเกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชยันนาท 1 ในเขตลุ่มน้ำปากพนังมีรายได้ระหว่าง 50,000-90,000 บาทต่อครอบครัวต่อปี ซึ่งเพียงพอต่อการลงทุนผลิตในฤดูต่อไปแต่เกษตรกรก็กู้ยืมเงินลงทุนจากธนาคารหมู่บ้านในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

5.1.2 ลักษณะการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร

เกษตรกรดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชัชนาท 1 ตามขั้นตอนและหลักเกณฑ์การดำเนินงานของกรมส่งเสริมการเกษตรตั้งแต่การเตรียมดินจนถึงการขนส่งจำหน่าย ส่วนใหญ่จะเตรียมดินโดยการไถตะรุ่มกับไถแปร ใช้อเมล็ดพันธุ์ปลูกจากศูนย์ฯ ใช้อเมล็ดพันธุ์ 20 กิโลกรัมต่อไร่ ปลูกด้วยวิธีหว่านน้ำตมโดยหว่านกระจายเป็นแปลงย่อยหรือเป็นกระทง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กอองกษิต, 2546 ควบคุมระดับน้ำในนาสูงประมาณ 10 เซนติเมตร ตั้งแต่หลังข้าวออกจนถึงออกดอก และระบายออกก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 15 วัน เกษตรกรส่วนใหญ่ใส่ปุ๋ยเคมี 2 ครั้งต่อฤดู ตรวจสอบกำจัดพันธุ์ปนตลอดฤดูจนถึงเก็บเกี่ยวเพื่อป้องกันวัชพืชร้ายแรง วัชพืชที่พบมากที่สุด คือหญ้าข้าวรก ประสบปัญหาโรคไหม้คอรวง แมลงสี และหนูนาระบาดทำลายผลผลิต ซึ่งเกษตรกรใช้สารเคมีป้องกันกำจัดโรค แมลง วัชพืช และสัตว์ศัตรูข้าวในปริมาณที่เหมาะสมร่วมกับการหมั่นตรวจตราบ่อย ๆ

การกำหนดวันเก็บเกี่ยวจะสังเกตจากสีเมล็ดข้าวเปลี่ยนเป็นสีฟางข้าว ร่วมกับการนับอายุข้าว ซึ่งข้าวชัชนาท 1 มีอายุการเก็บเกี่ยวที่ 119-120 วัน โดยใช้รถเกี่ยวหวดที่จ้างมาจากต่างถิ่น ส่วนใหญ่จะมาจากภาคกลางและเก็บเกี่ยวพร้อม ๆ กันในพื้นที่ และเครื่องเกี่ยวหวดจะทำการบรรจุกระสอบโดยอัตโนมัติประมาณกระสอบละ 60 กิโลกรัม เพื่อความสะดวกในการขนย้ายและกะประมาณน้ำหนักกรวม แล้ววางกระสอบที่บรรจุเมล็ดพันธุ์ไว้บนไม้ระหว่างรอการขนส่งเพื่อป้องกันความชื้น

เกษตรกรใช้ปัจจัยการผลิต ซึ่งได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี สารเคมี และน้ำมันเชื้อเพลิงเป็นเงินเฉลี่ย 881.00 บาทต่อไร่ ส่วนทรัพย์สินเครื่องจักรอุปกรณ์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่เกษตรกรจะเช่ามาใช้งานพร้อมกับการจ้างแรงงานในกิจกรรมนั้น ๆ โดยกิจกรรมที่จ้างแรงงานมากที่สุด คือการเก็บเกี่ยว และกิจกรรมที่ใช้แรงงานครอบครัวมากที่สุด คือการกำจัดศัตรูพืช

5.1.3 การประมาณการสมการการผลิต

ผลการวิเคราะห์สมการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชัชนาท 1 ของเกษตรกร ปรากฏว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของปัจจัยการผลิตทุกชนิดมีค่าเป็นบวก ซึ่งแสดงความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลผลิต โดยค่าสัมประสิทธิ์ของที่ดิน (X_1) มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ค่าสัมประสิทธิ์ของแรงงาน (X_2) และค่าสัมประสิทธิ์ของทุน (X_3) มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.10 เท่ากันและมีค่า R^2 ของทุกตัวแปรเท่ากับ 0.083 แสดงว่าการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทั้งหมดสามารถอธิบายได้ด้วย จำนวนที่ดิน ปริมาณการใช้แรงงานและการใช้ทุน ได้ร้อยละ 80.30 และความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวกับปัจจัยการผลิตตามหลักผลตอบแทนต่อขนาดการผลิต (Returns to Scale) พบว่าเป็นได้ปกติ

ทั้ง 3 กรณี คือถ้าปัจจัยการผลิตทุกชนิดเพิ่มขึ้น 3.185 เท่า จะอยู่ในระยะผลตอบแทนต่อขนาดคงที่ (Constant Returns to Scale) แต่หากเพิ่มการใช้ปัจจัยการผลิตทุกชนิดต่ำกว่า 3.185 เท่า จะอยู่ในระยะผลตอบแทนต่อขนาดเพิ่มขึ้น (Increasing Returns to Scale) และหากเพิ่มการใช้ปัจจัยการผลิตทุกชนิดสูงกว่า 3.185 เท่า จะอยู่ในระยะผลตอบแทนต่อขนาดลดลง (Decreasing Returns to Scale)

5.1.4 ประสิทธิภาพการใช้จ่ายการผลิต

ประสิทธิภาพการใช้จ่ายการผลิต โดยการพิจารณาประสิทธิภาพทางเทคนิคและทางเศรษฐกิจ จากการวัดประสิทธิภาพทางเทคนิค พบว่า ผลผลิตเพิ่มของปัจจัยที่ดิน แรงงาน และทุน มีค่าเป็นบวกทั้งหมด โดยมีค่าผลผลิตเพิ่มของที่ดินมากที่สุด รองลงมาคือผลผลิตเพิ่มของทุน และผลผลิตเพิ่มของแรงงาน ตามลำดับ และมีอัตราส่วนระหว่างค่าผลผลิตเพิ่มจากการใช้จ่ายกับราคาของปัจจัยแต่ละชนิด มีค่าเป็นบวกทั้งหมดเช่นเดียวกัน โดยมีค่าอัตราส่วนระหว่างผลผลิตเพิ่มของทุนกับราคาของทุนมากที่สุด รองลงมาเป็นอัตราส่วนระหว่างผลผลิตเพิ่มของที่ดินกับค่าเช่าที่ดิน และอัตราส่วนระหว่างผลผลิตเพิ่มของแรงงานกับค่าจ้างแรงงาน ตามลำดับ ดังนั้นเกษตรกรควรลดการใช้แรงงานลงและเพิ่มการใช้ทุนและที่ดินเพิ่มขึ้น เพื่อให้การใช้จ่ายการผลิตเกิดประสิทธิภาพทางเทคนิคสูงสุด ดังนั้น เกษตรกรควรลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงานลง โดยการลดการจ้างแรงงานแล้วใช้งบประมาณดังกล่าวไปเพิ่มการใช้ทุนและที่ดิน ซึ่งจะทำให้การใช้จ่ายการผลิตเกิดประสิทธิภาพทางเทคนิคสูงสุด ซึ่งเป็นเงื่อนไขอันจำเป็น (Necessary Condition) ในการใช้จ่ายการผลิตที่ทำให้เกิดกำไรสูงสุด

การวัดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ พบว่า มูลค่าผลผลิตเพิ่มของปัจจัยการผลิตทุกชนิดมีค่าเป็นบวก โดยมีมูลค่าผลผลิตเพิ่มของที่ดินมากที่สุด รองลงมาคือมูลค่าผลผลิตเพิ่มของทุน และมูลค่าผลผลิตเพิ่มของแรงงาน ตามลำดับ และมีอัตราส่วนระหว่างมูลค่าผลผลิตเพิ่มของที่ดินต่อค่าเช่าที่ดิน และอัตราส่วนระหว่างมูลค่าผลผลิตเพิ่มของทุนกับราคาทุน มีค่าเป็นบวก ส่วนอัตราส่วนระหว่างมูลค่าผลผลิตเพิ่มของแรงงานกับค่าจ้างแรงงาน มีค่าเป็นลบ โดยมีอัตราส่วนระหว่างมูลค่าผลผลิตเพิ่มของทุนกับราคาทุนมากที่สุด รองลงมาคืออัตราส่วนระหว่างมูลค่าผลผลิตเพิ่มของที่ดินต่อค่าเช่า และอัตราส่วนระหว่างมูลค่าผลผลิตเพิ่มของแรงงานกับค่าจ้างแรงงาน ตามลำดับ เกษตรกรจึงควรลดการใช้แรงงานและเพิ่มการใช้ทุนและที่ดิน ซึ่งจะทำให้การใช้จ่ายการผลิตเกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจสูงสุด ซึ่งเป็นเงื่อนไขอันพอเพียง (Sufficient Condition) ในการใช้จ่ายการผลิตที่ทำให้เกิดกำไรสูงสุด

5.1.5 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิต

การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท 1 ของเกษตรกรพบว่า ต้นทุนการผลิตทั้งหมดเฉลี่ยต่อไร่ มีค่าเท่ากับ 2,619.34 บาท แบ่งเป็นต้นทุนผันแปรเท่ากับ 2,256.49 บาท คิดเป็นร้อยละ 86.15 ของต้นทุนทั้งหมด และต้นทุนคงที่ เท่ากับ 362.85 บาท คิดเป็นร้อยละ 13.85 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด และเป็นต้นทุนที่เป็นตัวเงินเท่ากับ 1,731.74 บาท และเป็นต้นทุนที่ไม่เป็นตัวเงิน เท่ากับ 887.60 บาท

ในส่วนของต้นทุนผันแปร 2,256.49 บาท ประกอบด้วย ค่าปัจจัยการผลิต เท่ากับ 881.00 บาท ค่าแรงงาน เท่ากับ 1,266.66 บาท และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เท่ากับ 108.83 บาท โดยแบ่งเป็นต้นทุนผันแปรที่เป็นตัวเงิน เท่ากับ 1,643.31 บาท และต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นตัวเงิน 613.18 บาท

ส่วนต้นทุนคงที่ 362.85 บาท ประกอบด้วย ค่าใช้ที่ดิน ค่าภาษี และค่าเช่า เท่ากับ 158.52 บาท ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์ (ค่าเช่า) เท่ากับ 3.64 บาท และค่าดอกเบี้ยและค่าเสียโอกาส เท่ากับ 200.69 บาท โดยแบ่งเป็นต้นทุนคงที่ที่เป็นตัวเงิน เท่ากับ 88.43 บาท และต้นทุนคงที่ที่ไม่เป็นตัวเงิน เท่ากับ 274.42 บาท

เกษตรกรมีผลผลิตเฉลี่ย 564.27 กิโลกรัมต่อไร่ ขายได้ในราคา 7.22 บาทต่อกิโลกรัม มีรายได้สุทธิหลังหักต้นทุนผันแปร เท่ากับ 1,817.54 บาทต่อไร่ มีกำไรทางเศรษฐศาสตร์ เท่ากับ 1,454.69 บาทต่อไร่ มีกำไรทางบัญชี เท่ากับ 2,342.29 บาทต่อไร่ และมีกำไรเฉลี่ยต่อหน่วย เท่ากับ 2.58 บาทต่อกิโลกรัม จะเห็นได้ว่าเกษตรกรที่ทำการผลิตกับศูนย์ฯ มีกำไรจากการผลิตทั้งทางเศรษฐศาสตร์และทางบัญชี หากเกษตรกรมีการวางแผนการใช้ปัจจัยการผลิตและวางแผนการผลิตให้ดีขึ้น เกษตรกรก็จะสามารถมีกำไรมากขึ้น

5.1.6 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะจากการผลิต

ปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวร่วมกับศูนย์ฯ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาร้ายแล้ง โรคแมลงและสัตว์ศัตรูระบาด ซึ่งเกษตรกรแก้ไขโดยการวางแผนการผลิตที่หลีกเลี่ยงช่วงแล้งและศัตรูระบาด และปัญหาเรื่องราคาข้าวซื้อต่ำ เกษตรกรได้เสนอให้ศูนย์ฯ ปรับราคาข้าวซื้อให้สูงขึ้นในฤดูถัดไป

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผลจากการวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรสมาชิกศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์พืชที่ 22 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปีการเพาะปลูก 2548 ผู้ศึกษามีข้ออภิปรายดังต่อไปนี้

1. จากการวิเคราะห์สมการการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พบว่า การใช้ปัจจัยที่ดิน แรงงาน และทุนยังไม่อยู่ระดับที่เหมาะสมที่จะได้รับกำไรสูงสุด กล่าวคือเกษตรกรควรลดการใช้แรงงานลง ในขณะเดียวกันก็ควรเพิ่มการใช้ที่ดินและทุนให้มากขึ้น แต่การเพิ่มการใช้ที่ดินอาจในทางปฏิบัติเกษตรกรอาจไม่สามารถเพิ่มจำนวนให้ถึงระดับที่เหมาะสมได้เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านหลักเกณฑ์การพิจารณาขนาดพื้นที่จากศูนย์ฯ และผลการวิเคราะห์ที่ได้เป็นการประมาณการของเกษตรกรทั้งกลุ่ม จำนวน 70 ราย การจะพิจารณาว่าจะเพิ่มหรือลดการใช้ปัจจัยชนิดใดชนิดหนึ่งของเกษตรกรแต่ละรายนั้นทำได้ยาก เช่น เกษตรกรรายเล็กอาจไม่สามารถเพิ่มจำนวนที่ดินหรือทุนได้ แต่เกษตรกรรายใหญ่อาจมีโอกาสเพิ่มหรือลดการใช้ปัจจัยแต่ละชนิดได้ง่ายกว่า เพราะเหตุผลด้านเงินทุน

2. จากการศึกษาถึงต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตของเกษตรกร ถึงแม้ผลตอบแทนที่ได้จะแสดงว่า เกษตรกรมีกำไรสุทธิต่อไร่เมื่อหักต้นทุนทั้งหมดที่เป็นตัวเงินจะเท่ากับ 2,342.29 บาท และกำไรสุทธิต่อไร่เมื่อหักต้นทุนทั้งหมดทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน เท่ากับ 1,462.52 บาท และมีกำไรเฉลี่ยต่อกิโลกรัม เท่ากับ 2.59 บาท ก็ตาม ซึ่งถือว่าเกษตรกรได้รับผลตอบแทนที่สูง แต่ถ้าเกษตรกรสามารถลดค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินของค่าจ้างแรงงานลง ซึ่งมีสัดส่วนที่สูงมากเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายประเภทอื่น ๆ ก็จะช่วยทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตลงผลตอบแทนและกำไรที่ได้รับก็จะสูงขึ้น

3. ในปีการเพาะปลูก 2548 เกษตรกรประสบปัญหาแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ขาดน้ำในระยะตั้งท้องและออกดอก ทำให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ค่อนข้างต่ำ ซึ่งหากเกษตรกรมีการวางแผนการเพาะปลูกที่สามารถหลีกเลี่ยงช่วงน้ำหลากหรือช่วงมรสุมในระยะเก็บเกี่ยว ก็จะทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นรายได้และกำไรก็จะเพิ่มขึ้นด้วย

4. ผลการศึกษาที่ได้ ทำให้เกษตรกรและศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์พืช ทราบถึงปัญหาในการใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกร สามารถนำผลมาพิจารณาปรับการใช้ปัจจัยการผลิตให้มีประสิทธิภาพสูงสุดตามหลักเศรษฐศาสตร์

5. ศูนย์ฯ สามารถนำผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในไร่นาเกษตรกร เป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้เกษตรกรและปรับแนวทางในการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพสูงต่อไป

6. ศูนย์ฯ ควรให้การส่งเสริม แนะนำ และให้ความรู้แก่เกษตรกรในการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เหมาะสมมาใช้ในการผลิตมากยิ่งขึ้น การใช้เทคโนโลยีอย่างถูกวิธีในปริมาณที่เหมาะสม ก็จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของเกษตรกร ทำให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่เพิ่มขึ้น

7. ศูนย์ฯ ควรมีการทบทวนเรื่องการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร โดยใช้ผลการศึกษาประกอบการพิจารณากำหนดขนาดพื้นที่จัดทำแปลงขยายพันธุ์ข้าวให้เหมาะสมกับความสามารถของเกษตรกรแต่ละราย เพื่อให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวบรรลุเป้าหมายทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

5.3 ข้อจำกัดในการศึกษา

1. ตัวแปรอิสระที่ใช้ประมาณการสมการการผลิต ได้แก่ ปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี ที่ดิน แรงงาน น้ำมันเชื้อเพลิง และทุน เป็นต้น มีปัญหาสหสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำให้มีปัญหา Multicollinearity ซึ่งทำให้ไม่สามารถศึกษาตัวแปรอิสระเหล่านี้ได้ครบทุกตัวแปร

2. ในการศึกษาได้ใช้ข้อมูลแบบตัดขวาง (Cross Sectional Data) ซึ่งเป็นข้อมูลเฉพาะปี การเพาะปลูก 2548 เนื่องจากไม่มีข้อมูลที่บันทึกไว้อย่างต่อเนื่อง (Time Series) ในอนาคตหากแต่ละหน่วยงานมีการบันทึกข้อมูลอย่างต่อเนื่องก็จะทำให้สามารถศึกษาโดยใช้ข้อมูลแบบ Time Series ได้

3. การคิดค่าแรงงานของครอบครัวและแรงงานจ้างมีอัตราไม่เท่ากัน เนื่องจากค่าแรงงานครอบครัวได้ประเมินจากอัตราค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำในพื้นที่ที่ศึกษา ในปี 2548 ส่วนค่าแรงงานจ้างคิดจากค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงินที่เกษตรกรจ่ายจริงในแต่ละกิจกรรม ซึ่งอาจแตกต่างกับพื้นที่อื่น

5.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาครั้งต่อไป

เพื่อให้การศึกษาเรื่องนี้มีคุณสมบัติมากขึ้น ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นอื่น ๆ ที่สอดคล้องหรือต่อเนื่องกับการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจต่อไป ดังนี้

1. ควรศึกษาซ้ำในพื้นที่เดิม เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในด้านลักษณะการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชัณษาท 1 ของเกษตรกรสมาชิกแปลงขยายพันธุ์ของศูนย์ขยายเมล็ดพันธุ์พืชที่ 22 จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบถึงลักษณะการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรสมาชิกแปลงขยายพันธุ์ของศูนย์ฯและเกษตรกรทั่วไปในพื้นที่เดียวกัน

3. ควรมีการศึกษาทดสอบในประเด็นการลดใช้แรงงานในการผลิต แล้วจะสามารถลดต้นทุนการผลิตลงได้ ในการศึกษาครั้งต่อไป